

ACADEMIA DE STIINTE SOCIALE SI POLITICE
A REPUBLICII SOCIALISTE ROMANIA

STIINTELE SOCIALE SI POLITICE DIN ROMANIA

PROGRESE, REALIZARI

2-3

BUGURESTI, 1985

Dintr-o dorință de a împărtăși cititorului resortul intim al demersului științific întreprins, dr. Livia Dandara, autoarea lucrării "România în viitoarea anului 1939", mărturisește în finalul "Cuvântului înainte": "...Omenirea va ajunge curînd la sfîrșitul secolului XX, secol în care a fost martora a două mari războaie mondiale. În lume nu este încă pacea dorită cu ardoare de toate popoarele. Cursa înarmărilor, amenințarea cu un nou război mondial, în cea mai monstruoasă formă a sa, de dezastru nuclear, politica de forță și de amestec în treburile altor state, încălcarea principiilor de etică în relațiile dintre națiuni, toate aceste fenomene anormale, de tulburare a vieții constructive, alcătuiesc fundalul internațional pe care se desfășoară viața generației de azi. Prin scoaterea la lumină a zestreii de înțelepciune colectivă, a mărturiilor de conștiință și faptă ale generației care a dorit, dar nu a reușit să împiedice ultimul război, istoricul are sentimentul că se alătură, cu armele sale modeste, marelui front al păcii din România socialistă 'de azi' (p. 9-10).

Implicată profund în contemporaneitate, lucrarea răspunde și unei cerințe stringente pe care conducerea Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu o pun în fața cercetării istorice, aceea de a oferi concluzii și învățăminte despre marile procese ale dezvoltării societății, ale existenței popoarelor, punînd în evidență atât ceea ce a fost valoros, progresist și a servit mersului înainte al societății, cît și pledicile ridicate de-a curmezisul evoluției și care au costat scump umanitatea, au întîrziat progresul unor națiuni.

^x Livia Dandara, București, Edit. științifică și enciclopedică, 1985, 412 p.

Din acest punct de vedere, anul 1939 este, fără îndoială, în istoria omenirii anul cel mai încărcat în evenimente de importanță deosebită, fiecare dintre ele de natură a schimba cursul istoriei unui popor, al unei întregi zone geografice, al umanității în ansamblu, și este în primul rând anul declanșării celui de-al doilea război mondial. Dintr-o adevărată avalanșă de evenimente, de situații care se schimbă cu rapiditate, dintr-o enormă masă de documente, memorii și alte surse de informație, istoricul de azi trebuie nu numai să reconstituie cât mai exact drumul omenirii spre dezastru, să arate responsabilitățile oamenilor, instituțiilor, popoarelor, ci și să pună la dispoziția generației de azi învățămintele care se desprind din această pagină a trecutului.

Lucrarea răspunde într-o mare măsură acestor cerințe și reușește să reconstituie - am putea adăuga cu minuțiozitate - atmosfera epocii. Modalitatea folosită de autoare pentru prezentarea informațiilor, apropiată de tehnica colajului din literatura beletristică cu temă istorică, este, din acest punct de vedere, foarte adecvată. Evenimente diverse culese din presă, luări de poziție ale unor personalități politice, culturale, științifice, statistici, informații edite și inedite, amănunte ce dau culoare cotidianului, dar și fapte ce-și pun decisiv amprenta asupra epocii etc., toate sînt adunate în paginile cărții și îmbinate cu talent.

Din lectura lucrării apare clar că dilema: pace sau război? dominează epoca. Zilnic, speranțele de pace ale oamenilor cunoșteau fluctuații dramatice, în funcție de știrile furnizate de agențiile de presă. Noi încălcări ale tratatelor de pace, noi amenințări cu forța, revizuirii teritoriale sau chiar dispariția de pe harta lumii a unui stat suveran erau evenimente care făceau parte, dacă nu din știrile fiecărei zile, cu certitudine din obșnuitul epocii.

În această "vîltoare" a anului 1939, cînd relațiile dintre state erau guvernate nu de principiile dreptului internațional, ci de forță, ca prim și ultim argument, România avea de făcut față unor sarcini imense, de a căror rezolvare depindea însuși viitorul ei: apărarea unității naționale, a independenței și suveranității, a integrității hotarelor țării. Era,

În acele condiții, o sarcină extrem de dificilă pentru o țară de mărime mijlocie, "pîndită" - cum spunea Nicolae Iorga - din toate părțile de dușmăanii neîntemeiate în drept, dar cu atît mai nelimitate în pretenții.

În acele momente grele poporul român a găsit soluția salvării sale în realizarea unui larg consens național. Nu era o inovație a momentului: consensul național se manifestase în istoria noastră ca o mare necesitate, ca o supremă poruncă națională în toate momentele de răscruce ale trecutului: la 1859, la 1877, la 1918. Desigur, atitudinea diverselor forțe social-politice din România anului 1939 privind înaltele îndatoriri față de patrie era diferită ca motivație, manifestare, metodă sau contribuție. Dar este absolut clar - și acesta este unul din meritele fundamentale ale lucrării pe care o prezentăm - că o națiune întregă s-a pronunțat hotărît pentru apărarea țării, a independenței, suveranității și integrității hotarelor ei. O declara primul ministru al țării: "În ziua cînd România va fi atacată, ea se va apăra, nu importă contra cui, și va salva pînă la limita forțelor sale integritatea teritoriului său. România se va bate fără a lua în considerare rezultatele eventuale ale războiului". O confirmau muncitorii români: "Muncitorimea română, deși adînc pacifică, ține să declare în aceste momente, că ea face corp solidar cu nația întregă pentru apărarea unor hotare care sînt hotarele neamului, ale dreptului și ale libertății". O confirmau țărani care "au lăsat... plugul, plugul pe care tocmai îl ascuțeau pentru brazda ce așteaptă acum, la început de primăvară, apăsarea brațului vînjos pe coarne; au dat caii și căruțele; și-au îndesat căciulile pe cap și au pornit la regiment, cu trăistuța după gît". O confirmau naționalitățile conlocuitoare: "Considerăm că, în momentele actuale, apărarea hotarelor României pe baza fraternității între poporul român și maghiar din țară, pe baza principiilor de libertate, a egalității în drepturi și a păcii interne, formează nu numai singura cale de urmat pentru realizarea unei conviețuiri fericite a popoarelor de pe aceste meleaguri, dar este și aportul cel mai mare pe care l-am putea aduce independenței și libertății tuturor popoarelor..." (p. 186-188).

Unitatea tuturor locuitorilor țării pentru apărarea patriei de orice pericol extern, dar și pentru propășirea ei, pentru înaintarea ei neîntreruptă pe calea progresului și civilizației este o idee cu valoare permanentă și, deci, mereu actuală. Cum deosebit de actuale pot fi și concluziile care se desprind din lucrare cu privire la condițiile care au dus la izbucnirea celui de-al doilea război mondial. Apare, astfel, evidențiat pericolul pe care îl reprezintă pentru pacea lumii fascismul și revizionismul, politica imperialistă de forță și dictat, de împărțire a planetei în sfere de influență, de desconsiderare a dreptului la viață și la dezvoltare liberă a altor popoare, rasismul. Apare clar că forțele războiului au profitat de faptul că nu au primit riposta pe care o meritau din partea popoarelor, a forțelor iubitoare de pace din momentul în care și-au demascât adevăratele intenții; agresiunea nepedepsită nu a salvat pacea, ci a subminat-o. De asemenea, lipsa de unitate atât pe plan național, cât și pe plan mondial a tuturor forțelor iubitoare de pace, incapacitatea lor de a depăși unele contradicții dintre ele în vederea creării unui larg front comun împotriva războiului, pentru apărarea păcii, a vieții, bunul cel mai de preț al oamenilor, a slăbit puterea lor de ripostă, a permis agresorului să le izoleze și să le atace rînd pe rînd. Istoria anului 1939, a anilor celui de-al doilea război mondial demonstrează elocvent lipsa de consistență a oricărei credințe în posibilitatea de a opri războiul la granițele propriiei țări sau ale unei zone geografice. Odată în plus evenimentele din acei ani au confirmat că în epoca noastră pacea este indivizibilă.

Explicit, dar de cele mai multe ori implicit, toate aceste idei atât de actuale sînt prezente în paginile lucrării "România în vîltoarea anului 1939". Datele, faptele, documentele sînt lăsate să vorbească prin ele însele; intervenția istoricului este discretă și numai acolo unde ea este strict necesară pentru a sublinia o idee, o atitudine, pentru a corija sau confirma o afirmație, pentru a dezvălui substratul unui gest. Această modalitate de a scrie istorie, care se afirmă tot mai mult la noi, cîștigîndu-și mereu partizani printre istorici (și

scriitori) și tot mai mulți cititori, își va descoperi, în viitor, sistem siguri, noi valențe.

Lucrarea Liviei Dandara se remarcă printr-o bogăție de informații, prin adevăruri formulate clar, prin aprecieri curajoase. Există și unele date care, după părerea noastră, ar trebui revăzute, ele detașându-se substanțial de ceea ce cunoaștem foarte bine (cum este cazul la p. 335 cu numărul polonezilor refugiați în România, în septembrie 1939, cifra dată în lucrare fiind mult inferioară celei reale), iar unele afirmații ar avea nevoie de explicații și argumente în plus (de exemplu, problema lărgirii cadrului războiului în septembrie 1939, p. 350, sau etapele evoluției situației internaționale, p. 246). De asemenea, în unele probleme controversate credem că autoarea ar fi trebuit să redea toate punctele de vedere exprimate de istoriografiile țărilor interesate, formulându-și însă - așa cum face, de altfel - părerile proprii (de exemplu, în legătură cu protocolul secret sovieto-german din septembrie 1939, p. 297). Dar, dincolo de toate acestea, rămâne fundamental faptul că autoarea înțelege să-și asume pe deplin responsabilitățile ce revin astăzi istoricului militant.

Ion Calafeteanu